

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΑΥΤΑΝΤΖΟΓΛΟΥ (1748-1819)
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Π. ΤΑΤΤΗΣ (1787-1864)

(ο «Μέγας Αρχων» και ο Φιλικός)
Γενεαλογικά-βιογραφικά

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Οι μελέτες των Ιω. Βασδραβέλλη, Κ. Μέρτζιου, Μ. Λάσκαρη, Κ. Μοσκόφ, Απ. και Κων. Βακαλόπουλου, Αθην. Καραθανάση¹ παρουσιάζουν ειδικό ενδιαφέρον, γιατί ασχολούνται με θέματα της ιστορίας και κοινωνίας της Θεσσαλονίκης και της Μακεδονίας στην τελευταία εκατονταετία της τουρκοκρατίας (οι εργασίες των Ιω. Βασδραβέλλη και Κ. Μέρτζιου ασχολούνται και με παλαιότερες περιόδους). Οι μελέτες αυτές αντλούν στοιχεία από πηγές των ολλανδικών, τουρκικών, βενετικών, γαλλικών και λιγότερο των αγγλικών-αυστριακών αρχείων, τα οποία προβάλλονται και αξιολογούνται. Υπάρχουν και άλλες μελέτες που στηρίζονται κατά βάση σε αρχειακές έρευνες στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας² ή και αλλού³.

1. Κων. Μέρτζιος, *Μνημεία Μακεδονικής ιστορίας*, Θεσσαλονίκη 1947· Ιω. Βασδραβέλλη, *Ιστορικά αρχεία Μακεδονίας. Α΄, Αρχείον Θεσσαλονίκης (1695-1912)*, Θεσσαλονίκη 1952, και Β΄, *Αρχείον Βεροίας-Ναούσης (1598-1886)*, Θεσσαλονίκη 1954· Μ. Lascaris, «La révolution grecque de Salonique. Rapports des Consuls de France et d'Autriche 1821-1826», *Balkanica* 6 (1943) 145-168· Απ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1969 (β΄ έκδ. 1988)· του ίδιου, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1983· Κ. Μοσκόφ, *Θεσσαλονίκη (1700-1912). Τομή της μεταπρωταϊκής πόλης*, Θεσσαλονίκη 1974· Κων. Βακαλόπουλος, *Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία για τη Μακεδονία πριν και μετά το 1821*, Θεσσαλονίκη 1975· του ίδιου, «Το εμπόριο της Θεσσαλονίκης (1796-1840)», *Μακεδονικά ΙΣΤ΄* (1976) 73-173· Αθ. Καραθανάσης, *Πραγματεία περί Μακεδονίας, Άναφορά του Γάλλου προξένου Bottù*, Θεσσαλονίκη 1998. Φυσικά στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθούν τα γνωστά έργα: Απ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού* του ίδιου, *Πηγές της Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού*, Θεσσαλονίκη 1977· του ίδιου, *Πηγές της ιστορίας της Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1989· Κων. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού κατά την πρώτη φάση του Μακεδονικού Αγώνα (1878-1894)*, Θεσσαλονίκη 1983 και Ιω. Βασδραβέλλη, *Οι Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνας, 1796-1832*, Θεσσαλονίκη 1950.

2. Όπως των Β. Δημητριάδη, *Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1983· Γ. Μουτάφη, *Η δημογεροντία της Θεσσαλονίκης στο κοινωνικό της πλαίσιο, 1784-1904* (Κέντρο Ιστορίας Δήμου Θεσσαλονίκης, Ε΄, 1991)· Ευ. Χεκίμογλου, «Ιωάννης Γ. Κανταντζόγλου», *Γρηγόριος ο Παλαμιάς* 758 (1995)· του ίδιου, *Θεσσαλονίκη, τουρκοκρατία και μεσοπόλεμος. Κείμενα για την ιστορία και την τοπογραφία της πόλης*, Θεσσαλονίκη 1996.

3. Μνημονεύω εδώ και τρεις άλλες εργασίες μου: α) «Ο φιλικός Κωνσταντίνος Π. Τάττης (1787-1864)», *Μακεδονικά ΚΓ΄* (1983) 65-87, β) «Ο Στέφανος Κ. Τάττης (1825-1910) στη δομή

Τα τελευταία τέσσερα-πέντε χρόνια δημοσιεύθηκαν και άλλες αξιολογικές εργασίες, που εκτιμούν ευρύτερα τις γαλλικές αυτές πηγές⁴ καθώς και άλλες, όπως του Γ. Σταμπούλη⁵, που παρουσιάζει σε τρεις τόμους τουρκικές πηγές (φερμάνια των σουλτάνων), του Ιω. Ταγαράκη⁶, του Πεθ. Βακουφάρη⁷ και ορισμένων ακόμα ερευνητών.

Έτσι γίνεται μια ευρεία προσπάθεια επιστημόνων για έρευνα σε αρχαιολογικές και μη πηγές της Θεσσαλονίκης με ικανοποιητικά αποτελέσματα. Μια σειρά δηλαδή παλιών και νέων συγγραφέων, που προώθησε το έργο της έρευνας για την ιστορία της Θεσσαλονίκης και γενικότερα της Μακεδονίας⁸.

της κοινωνίας της τουρκοκρατούμενης Θεσσαλονίκης (19ος αι.), *Μακεδονικά ΚΕ' -ΚΣΤ'* (1986) 265-296, και γ) «Ο νομικός Κωνσταντίνος Στ. Τάττης (1860-1926)», στον υπό έκδοση για τον καθηγητή του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών Παναγ. Δημάχη τιμητικό τόμο,.

4. Α. Καραθανάσης, «Η Θεσσαλονίκη κατά τα τέλη του ΙΗ' και τις αρχές του ΙΘ' αιώνα. Ειδήσεις από τα γαλλικά αρχεία», *Χριστιανική Θεσσαλονίκη: Οθωμανική περίοδος 1430-1912*, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 45-52· του ίδιου, *Θεσσαλονίκη και Μακεδονία 1800-1825. Μια εικοσιπενταετία εν μέσω θνέλλης*, Θεσσαλονίκη 1996.

5. Γ. Σταμπούλης, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης: Φερμάνια των σουλτάνων*, τ. Α' -Γ', Θεσσαλονίκη (υπό έκδοση). Τον Γεώργιο Σταμπούλη ευχαριστώ και από τη θέση αυτή, γιατί με ενημέρωσε για την επικείμενη αυτή έκδοση και με μεγάλη προθυμία έθεσε υπόψη μου τις πληροφορίες αυτές, πριν το έργο του τυπωθεί.

6. Ιω. Ταγαράκης, *Το γαλλοφιλικό έργο στην Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα Θεσσαλονίκης (1840-1928)*, Θεσσαλονίκη 1994· του ίδιου, *Μελέτημα για το βίο της Ελληνικής Κοινότητας και τα μέλη της* (υπό έκδοση).

7. Πεθ. Βακουφάρης, «Ο αναθεωρημένος κανονισμός της Ελλην. Κοινότητας Θεσσαλονίκης 1874», *Θεσσαλονίκη* 3 (1992) 169-184.

8. Αναφέρουμε ενδεικτικά: Αγγέλ. Τσιώμου-Μεταλλινού, *Η παλαιά Θεσσαλονίκη εικονογραφημένη*, Θεσσαλονίκη 1939· Αντ. Θεοδορίδη, *Η δραματική συμβολή της Θεσσαλονίκης στο 1821*, Θεσσαλονίκη 1939· Αβθ. Πατάζογλου, «Η Θεσσαλονίκη κατά τον Μάιο 1821», *Μακεδονικά Α'* (1940) 413-428· Γ. Στογιόγλου, *Η εν Θεσσαλονίκη Πατριαρχική Μονή των Βλατάδων*, Θεσσαλονίκη 1971· Γ. Χιονίδης, «Έγγραφα της ιστορίας της Μακεδονίας κατά την τουρκοκρατίαν», *Μακεδονικά* 14 (1974) 85-122· του ίδιου, «Ανέκδοτα έγγραφα για την επανάσταση στη Μακεδονία (1821-2)», *Μακεδονικά Κ'* (1980) 103-166· Χαρ. Παπαστάθης, *Οι κανονισμοί της Ελληνικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1983· Κων. Χατζόπουλος, *Βιβλιογραφία της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1987· του ίδιου, *Ελληνικά σχολεία στην περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας (1453-1821)*, Θεσσαλονίκη 1991· Κων. Τομανάς, *Χρονικό της Θεσσαλονίκης (1875-1912)*, Θεσσαλονίκη 1993· του ίδιου, *Δρόμοι και γειτονιές της Θεσσαλονίκης μέχρι το 1944*, Θεσσαλονίκη 1997· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Συμπληρώνοντας τα κενά*, Θεσσαλονίκη 1988· του ίδιου, *Λογοτεχνικές εκδόσεις Θεσσαλονίκης*, Αθήνα 1997· Γ. Αναστασιάδης - Ευ. Χεχίμογλου, *Η διαδρομή της μνήμης (Τσιμισκή, Αγ. Σοφίας, Διαγώνιος)*, Θεσσαλονίκη 1997· Πολ. Ενεπεκίδης, *Θεσσαλονίκη και Μακεδονία (1798-1912): Πηγές και μελέτες*, Αθήνα 1982· του ίδιου, *Η Θεσσαλονίκη στα χρόνια 1875-1912*, Θεσσαλονίκη 1981· του ίδιου, «Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης στα χρόνια 1875-1912», *Χρονικά* (1984) 32-41· Νικ. Σβορώνος, *Το εμπόριο της Θεσσαλονίκης τον ΙΗ' αι.*, Αθήνα 1979. Ειδικότερη αναφορά γίνεται σε ενδιαφέρουσες εργασίες νεότερων μελετητών: Αλ. Καραδήμου-Γερόλυμπου, «Οθωμανική πολεοδομία των μεταρρυθμίσεων», *Επιστημονική Επετηρίδα Τμήματος Αρχιτεκτόνων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης* ΙΒ' (1990) 65· της ίδιας, *Θεσσαλονίκη και βορειοελλαδικές πόλεις στο τέλος του 18ου αι.*, Θεσσαλονίκη 1995· της ίδιας, «Ο τύπος και η διαμόρφωση μιας "συνείδησης της πόλης", στα τέλη του 19ου αι.», *Η νεότερη ιστορία της Θεσσαλονίκης και ο τόπος*, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 111-128·

Εδώ πρέπει να σημειώσω μια πρόσφατη διατριβή⁹ του Δημήτρη Φιλλιππίδη, που αξιοποιεί θετικά άλλες άγνωστες γαλλικές πηγές. Η μελέτη αυτή αναφέρεται ειδικά στο Λύσανδρο Καυταντζόγλου (1811-1885), και αναλύει εμπεριστατωμένα τη συμβολή του στην τέχνη και την εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, προσφέροντας ορισμένα ακόμη, πολύ χρήσιμα, βιογραφικά στοιχεία αυτού και της οικογένειάς του.

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΑ -ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Η μελέτη του Ε. Χεκίμογλου, που δημοσιεύθηκε σχετικά πρόσφατα¹⁰, έδωσε αφορμή για αξιολόγηση νεότερων στοιχείων και πηγών, με την αποκατάσταση κενών και επανόρθωση ορισμένων εκτιμήσεων σε ό,τι αφορά τη γενεαλογία δύο παλιών οικογενειών της Θεσσαλονίκης (τελευταίο τέταρτο του 18ου αι.- πρώτο τέταρτο του 19ου αι.), που είχαν σημαντικό ρόλο στην ιστορία της πόλης και της κοινωνίας, κατά την υπόψη περίοδο: δηλαδή πρόκειται για τις παλιές οικογένειες Καυταντζόγλου και Τάττη¹¹.

Πρόκειται για τον «Μέγα Άρχοντα» Ιωάννη Γούτα Καυταντζόγλου (1745/1748-1819) και τον Φιλικό Κωνσταντίνο Παν. Τάττη (1787-1864), που έζησαν και έδρασαν τότε μέσα στην τουρκοκρατούμενη Θεσσαλονίκη, στα προ-επαναστατικά ιδίως χρόνια (και ο δεύτερος και στα πρώτα επαναστατικά).

της ίδιας, «Πρώιμες πολεοδομικές πρωτοβουλίες και το πρώτο σχέδιο», *Θεσσαλονίκη* 4 (1993) 151-175· Μαρία Καμπούρη-Βαμβούκου, *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση* (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 1991), τ. 3· της ίδιας, *Ο ναός του αγίου Μηνά στη Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη 1979, σσ. 13-32 κ.ε.· της ίδιας, «Η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική στη Μακεδονία μετά την Άλωση (1453-1912)», σσ. 176-206, στον Β' τόμο *Μακεδονία και σε έργα ορισμένων άλλων συγγραφέων*.

9. Δημ. Φιλλιππίδης, *Η ζωή και το έργο του αρχιτέκτονα Λύσανδρου Καυταντζόγλου (1811-1885)*, έκδοση του «Πολιτιστικού Τεχνολογικού Ιδρύματος - ΕΤΒΑ», Αθήνα 1995. Ευχαριστώ τον κ. Π. Γ. Κιμουρτζή, επιστημονικό υπεύθυνο του Ιστορικού Αρχείου του Πανεπιστημίου Αθηνών, που μου υπέδειξε το βιβλίο αυτό και μου εξασφάλισε φωτοτυπίες και ένα πρώτο διάγραμμα του οικογενειακού δέντρου Καυταντζόγλου. Στη μελέτη του Δ. Φιλλιππίδη και στους αναφερόμενους απ' αυτόν Γάλλους ερευνητές Yves du Park, *Stendhal* (Lyon 1965), Fr. Loyer κ.ά., θα αναζητήσει ο μελλοντικός βιογράφος των προγόνων Καυταντζόγλου στις πηγές τους πολύ χρήσιμα στοιχεία για ένα συνθετικό έργο του γενάρχη της οικογένειας ή και των απογόνων του.

10. Ευ. Χεκίμογλου, «Ιωάννης Γούτα Καυταντζόγλου –Το πρόσωπο μέσα στην εποχή του», *Γρηγόριος ο Παλαμάς*, τεύχ. 758 (1995) 407-464.

11. Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η μνημονευθείσα ήδη πρόσφατη μελέτη του Αθ. Καραθανάση, *Η Θεσσαλονίκη κατά τα τέλη του ΙΗ' και τις αρχές του ΙΘ' αι.*, η οποία προσφέρει πολύτιμα στοιχεία ευρύτερα για την ιστορία της Θεσσαλονίκης και της Μακεδονίας και ανάμεσα σ' αυτά και για την οικογένεια Καυταντζόγλου. Η μελέτη όμως του Δημ. Φιλλιππίδη, ό.π., αναφέρεται κατά βάση στον Λύσανδρο Καυταντζόγλου, με ορισμένες προεκτάσεις στους προγόνους και απογόνους του.

Α) *Ιωάννης Γ. Καυταντζόγλου (= Ι.Γ.Κ.)*

Η μελέτη του Ευ. Χεκίμογλου προώθησε την έρευνα στην ιστορία της οικογένειας Καυταντζόγλου, που ταυτίζεται, όπως και της οικογένειας Τάττη, με την ίδια την ιστορία της πόλης. Οποσδήποτε προηγουμένως υπήρχαν ορισμένες παραλείψεις και κενά.

α) *Πατέρας του Ιω. Καυταντζόγλου*

Ήδη επιστημονικά¹² ότι το φερόμενο ως πατρώνυμο του Ιωάννη Καυταντζόγλου¹³, το όνομα «Γούτας», δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Στο κείμενο της από 27-12-1815 διαθήκης του Ι.Γ.Κ., που δημοσιεύθηκε πρώτα στα 1866 από τον Γ. Αγγελόπουλο¹⁴ και εμφανίζει πραγματικά μεγάλο ενδιαφέρον, έγιναν ορθές επιστημονικές από τον Ευ. Χεκίμογλου¹⁵. Αυτός ο ίδιος, με αναφορά του στο έργο του Κ. Μέρτζιου¹⁶, αξιοποιεί την είδηση που μας παρέχει ότι στα 1739 μνημονεύεται ως εισαγωγέας αλλά και εξαγωγέας εμπορευμάτων «κάποιος» Δημήτριος Καυταντζόγλου. Και καταλήγει δεχόμενος ως πατρώνυμο του Ι.Γ.Κ. το «Δημήτριος», αφού μάλιστα δεν υπάρχει καμιά άλλη μαρτυρία ή πηγή για το όνομα αυτό, προγενέστερη του Ι.Γ.Κ.

Οι διαπιστώσεις αυτές είναι αξιόλογες, συσχετιζόμενες μάλιστα με τις πιθανολογούμενες ηλικίες τόσο του Ιωάννη, όσο και του Δημητρίου Καυταντζόγλου και τις δραστηριότητές τους.

1) Γιατί πραγματικά ο Ιωάννης (Ι.Γ.Κ) α) εξαγοράζοντας στη δεκαετία του 1770 ιδανικό μερίδιο ακινήτου από τον εξάδελφό του Ιωάννη Πούλιου Καυταντζόγλου¹⁷ θα έπρεπε να έχει πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα και νόμιμη ηλικία 21 ετών συμπληρωμένη κατά το ισχύον τότε (έστω και στα τουρκοκρατούμενα εδάφη) βυζαντινο-ρωμαϊκό δίκαιο και τα έθιμα του τόπου, β) εμφανιζόμενος το 1780 να χορηγεί δάνειο στη Μονή Βλατάδων ικανού χρηματικού ποσού γροσίων¹⁸, και γ) το 1782 διοριζόμενος επίτροπος της Μονής αυτής, είχε ήδη κοινωνική και οικονομική προβολή¹⁹. Αυτό σημαίνει

12. Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σσ. 411, 413, 441.

13. Στο εξής για συντομία θα αναγράφεται: Ι.Γ.Κ. όπως, σωστά, άρχισε ο Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 407.

14. Γ. Αγγελόπουλος, *Τα κατά τον αοίδημον πρωταθλητήν του ιερού των Ελλήνων αγώνων, τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τον Ε΄, τ. Α΄*, Αθήνα 1866, σ. 429 κ.ε.

15. Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 436 και ιδίως σ. 440 κ.ε.

16. Κ. Μέρτζιος, *ό.π.*, σσ. 288-289· Απ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης*, σ. 272.

17. Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σσ. 410, 413.

18. Γ. Α. Στογιόγλου, *ό.π.*, σ. 271· Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 413.

19. Επιστημονικές του Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*

ότι στην εποχή αυτή (1780-1782) ο Ι.Γ.Κ. θα είχε ηλικία τουλάχιστο 35-40 χρονών, δηλαδή θα γεννήθηκε γύρω στα 1745-1750.

2) Με τις ίδιες βάσιμες εικασίες ο πατέρας του Δημήτριος, καταγεγραμμένος στα 1739 ως έμπορος στη Θεσσαλονίκη και έχοντας αποκτήσει γιο τον Ι.Γ.Κ. γύρω στα 1745/1750, θα πρέπει, κατά κοινή λογική, να είχε γεννηθεί ο ίδιος γύρω στα 1710-1715, κατά υπολογισμό μιας γενιάς στα 30-35 χρόνια (με υπολογισμό τρεις γενιές στον αιώνα).

Έτσι, με τις πρόσθετες αυτές σκέψεις επιβεβαιώνεται το συμπέρασμα του Ευ. Χεχίμογλου²⁰, με βάση την αναγραφή των ονομάτων στη διαθήκη του Ι.Γ.Κ., ότι ο πατέρας του (Ι.Γ.Κ.) ονομαζόταν «Δημήτριος».

β) Λοιποί εκ πλαγίου εξ αίματος συγγενείς του Ι.Γ.Κ.

Δεν υπάρχουν σαφείς και άμεσες μαρτυρίες για τους εκ πλαγίου συγγενείς του Ι.Γ.Κ., πλην των δύο αδελφών του πατέρα του Νικολάου και Πούλιου, καθώς και των παιδιών τους και μάλλον είναι αμφίβολο αν ποτέ βρεθούν άλλα στοιχεία. Εκτός και αν πρόκειται για τυχόν κάποια άλλη, μη αναγνωρισθείσα μέχρι σήμερα, εξέχουσα προσωπικότητα, που μέσα στη σκοτεινή σκλαβιά είχε αποκτήσει εξαιρετική οικονομική και κοινωνική προβολή από δραστηριότητες σε εθνικό-κοινωνικό επίπεδο, πράγμα που δεν φαίνεται από τα ως τώρα υπάρχοντα στοιχεία, να είχε συμβεί.

Προς το παρόν ακούμαι στις λίγες μαρτυρίες, που ορθώς άλλωστε επισημαίνει ο Ευ. Χεχίμογλου, για να επιτύχω συσχετισμούς με προγόνους της οικογένειας Κων. Τάττη, του άλλου μεγάλου Θεσσαλονικέα.

Έτσι επικεντρώνω το ενδιαφέρον στα εξής²¹:

αα) Στα 1766 ο Νικόλαος Κουταντζόγλου υπέγραψε ένα πρακτικό (κατά την κρατούσα άποψη, φερόμενος ως αδελφός του Δημητρίου), ...ως ένας από τους άρχοντας της πολιτείας ταύτης²².

Προφανώς πρόκειται για θείο (από πατέρα) του Ι.Γ.Κ., γεννημένο κατά προσέγγιση στα 1720-1725, αφού τα τρία παιδιά του Παύλος, Πέτρος και Ιωάννης, καταγράφηκαν στο λογιστικό βιβλίο 1792-1794, που διασώθηκε και αφορά στον προσδιορισμό και είσπραξη του κοινοτικού χρέους²³. Τα παιδιά αυτά, για να καταγραφούν στο βιβλίο αυτό ως οφειλέτες της Κοινότητας, έπρεπε να είχαν αναπτύξει τότε κάποια εμπορική δραστηριότητα και θα ήταν συνεπώς καθένα ηλικίας τουλάχιστο 30 χρόνων (δηλαδή γεννημένα γύρω στα 1750-1755 και ο πατέρας τους Νικόλαος γύρω στα 1720).

20. Ευ. Χεχίμογλου, *ό.π.*, σσ. 440-441.

21. *Ο.π.*

22. Κων. Μέρτζιος, *ό.π.*, σ. 400· Ευ. Χεχίμογλου, *ό.π.*, σ. 411.

23. Ευ. Χεχίμογλου, *ό.π.*, σ. 419.

ββ) Ένας άλλος εξάδελφος του Ι.Γ.Κ. είναι ασφαλώς ο συνονόματός του Ιωάννης, γιος του Πούλιου Κανταντζόγλου. Αυτός είναι γνωστός, γιατί στη δεκαετία του 1770 (σε κάποιο χρόνο) πούλησε στον Ι.Γ.Κ. το ιδανικό μερίδιο σε κληρονομαίο ακίνητο, προφανώς από κληρονομία εξ αδιαθέτου κοινού προγόνου τους (ίσως παππού), του οποίου άλλωστε φέρουν το βαπτιστικό όνομα (=Ιωάννης).

Ο Ιωάννης Πούλιου Κανταντζόγλου, κατά την εποχή εκείνη της τουρκοκρατίας, στην οποία εφαρμοζόταν το βυζαντινο-ρωμαϊκό δίκαιο με τα έθιμα του τόπου, για να νομιμοποιείται στη σύναψη σύμβασης πώλησης έπρεπε να είχε πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα (όπως και ο αντισημιβαλλόμενος αγοραστής εξάδελφός του, Γ.Κ.), δηλαδή κοντά στα άλλα και ηλικία 21 χρονών συμπληρωμένη, που πρακτικά σήμαινε ότι ο πωλητής Ι.Π.Κ. θα ήταν ηλικίας τουλάχιστο 21 χρονών, και με το πνεύμα των συναλλαγών που προϋποθέτει «ώριμους» συμβαλλόμενους, τουλάχιστο 30 χρονών (θα είχε γεννηθεί δηλαδή γύρω στα 1755-1760, ενώ ο πατέρας του Πούλιος, κατά τις ίδιες πιθανολογήσεις, γύρω στα 1715-1720).

Ο Δημήτριος Κανταντζόγλου, πατέρας του Ι.Γ.Κ. σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά, σημειώνεται στα 1739 ως έμπορος, τόσο δε αυτός, όσο και οι αναφερόμενοι αδελφοί του Νικόλαος και Πούλιος (δεν υπάρχει ασφαλώς ένδειξη ότι υπάρχει άλλος), θεωρούνταν «άρχοντες» της πόλης και ευκατάστατοι έμποροι, με κοινωνική και οικονομική προβολή²⁴.

Στις πηγές καταγράφονται, όπως λίγο πριν σημειώθηκε, τα εξής:

α) σχετικά με τον γιο του Πούλιου Κανταντζόγλου, τον ονομαζόμενο κι αυτόν «Ιωάννη»: ότι ο Ιωάννης αυτός (στο εξής για συντομία Ι.Π.Κ.) πούλησε στη δεκαετία του 1770 το ιδανικό του μερίδιο σε κληρονομαίο ακίνητο (μάλλον του κοινού πάππου τους «Ιωάννη») προς τον πρώτο εξάδελφό τους Ι.Κ.Μ. (κατά την ιερατεία του τότε μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Δαμασκηνού, 1769-1780)²⁵.

β) Σχετικά με τον γιο του Νικολάου, τον συνώνυμό τους Ιωάννη Νικ. Κανταντζόγλου (στο εξής για συντομία Ι.Ν.Κ.), που είναι κι αυτός κοινός πρώτος εξάδελφός τους, ότι συμπεριελήφθηκε στο λογιστικό βιβλίο 1792-1794 των οφειλετών της τότε ελληνικής κοινότητας ως οφειλέτης σ' αυτήν ποσού, δηλαδή 1.000 γροσίων, που είναι ενδεικτική της γενικής τους οικονομικής κατάστασης²⁶.

Δεν υπάρχουν βέβαια άλλα στοιχεία, που να διαφωτίζουν με λεπτομέρειες τα πρόσωπα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος και ιδίως αν είχαν

24. Ο.π., σσ. 419, 424, 435, 454.

25. Ο.π., σ. 410.

26. Ο.π., σσ. 411, 419.

θυγατέρες και ποιες. Υπάρχουν όμως σοβαρότατες ενδείξεις ότι κάποιος απ' αυτούς τους συνονόματους «Ιωάννης» θα είχε κόρη την Αικατερίνη (1790;-1826), και ενδεχόμενα είναι αυτός που την έδωσε ως σύζυγο στα 1815 στον Φιλικό Κωνσταντίνο Παν. Τάττη (1787-1864). Προχωρούμε εδώ σε ορισμένες σκέψεις επ' αυτού:

1) Ότι ο Ι.Γ.Κ. ήταν ο πατέρας της Αικατερίνης Κων. Τάττη πρέπει εξαρχής²⁷ ν' αποκλεισθεί, αφού είναι πια γνωστό ότι γαμπρός του στην κόρη του αυτή ήταν ο Γεώργιος Χαρίσης, ο οποίος απόκτησε μαζί της έξι ή οκτώ παιδιά²⁸. Επίσης είναι δεδομένο ότι η Αικατερίνη Κ. Τάττη πέθανε στις 6-7-1826 (Μεγάροβο), ενώ η κόρη του Ι.Γ.Κ., η Αικατερίνη Γ. Χαρίση, επιβίωσε, όπως προκύπτει από την αγορά ακινήτου από την αδελφή της Ελισάβετ, στα 1828²⁹. Έτσι μένουν οι θυγατέρες του Ι.Π.Κ. και Ι.Ν.Κ. («Αικατερίνες»), άγνωστο αν πραγματικά υπήρχαν και αν έτσι ονομάζονταν.

2) Η Αικατερίνη Κων. Τάττη δεν είναι γνωστή ως τώρα στις πηγές.

Αναγράφεται το όνομά της μόνο στο «βιβλιάριο» (σημειωματάριο, «τεφτέρι»), που κρατούσε ο γιος της Στέφανος Κ. Τάττης, για το οποίο έγινε αλλού λόγος³⁰. Σ' αυτό σημειώνεται ως ημερομηνία του γάμου της με τον Φιλικό Κωνσταντίνο Π. Τάττη η 26η Σεπτεμβρίου 1815 και ο θάνατός της στο Μεγάροβο στις 6-7-1826.

3) Η προφορική (αλλά και γραπτή) παράδοση θέλει ο Φιλικός Κωνσταντίνος Π. Τάττης να έχει νυμφευθεί κόρη του «Αρχοντα» Καυταντζόγλου, χωρίς όμως ακριβή καθορισμό ποιων από τους Καυταντζόγλου. Βέβαια «Αρχων»³¹ και εκπρόσωπος-επίτροπος του Αγίου Όρους στη Θεσσαλονίκη ήταν ο Ι.Γ.Κ.³², αλλά προς στιγμή η συνωνυμία του με τους πρώτους εξαδέλφους του μπορούσε να δημιουργήσει σύγχυση ως προς την ιδιότητα και τον τίτλο³³. Γι' αυτό και ήταν εύκολο να εκληφθεί ένας από τους δύο, ή ο Ι.Ν.Κ. ή ο Ι.Π.Κ ως «Αρχων» και πεθερός του Τάττη και να δημιουργηθεί παράδοση.

4) Άμεσος εξ αίματος κατιών του ζεύγους Κωνσταντίνου και Αικατερίνης Τάττη και μάλιστα ο πρωτότοκος έφερε ως βαπτιστικό το όνομα «Ιωάν-

27. Δ. Σερεμέτης, «Ο φιλικός Κ. Τάττης», *ό.π.*, σ. 80.

28. Βλ. Ιω. Ταγαράκης, *ό.π.*, σσ. 53-80, που δέχεται ότι ήταν έξι. Υπάρχουν όμως και δύο άλλα κορίτσια, μνημονευόμενα στη διαθήκη του Ι.Γ.Κ. της 27-12-1815 (βλ. Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σσ. 438, 444· Αγγελ. Μεταλλινού, *ό.π.*, τ. Α', σ. 154).

29. Γεωργ. Σταμπούλης, *ό.π.*, τ. Β', σ. 352.

30. Δ. Σερεμέτης, *ό.π.*, σ. 78· του ίδιου, «Ο Στέφανος Τάττης», *ό.π.*, σσ. 266-267.

31. Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σσ. 428-429.

32. *Ο.π.*, σ. 427, και σημ. 87, που με δεδομένο τον ταυτισμό του Ι.Γ.Κ. με τον Τζιτζη Νάνο, δέχεται ότι ο Ι.Γ.Κ. ήταν επίτροπος του Αγίου Όρους στη Θεσσαλονίκη από το 1785 συνεχώς ως το θάνατό του το 1819, πλην μίας μικρής περιόδου τριών ετών, 1810-1813, κατά την οποία επίτροπος ήταν ο Χρ. Μπαλάνος.

33. Δ. Σερεμέτης, «Ο φιλικός Κ. Τάττης», *ό.π.*, σ. 30.

νης» (ενώ από τους κατιόντες του άλλου γιου, του Στεφάνου, κανένας), το οποίο όμως έφεραν και απώτεροι απόγονοι του Ι.Γ.Κ. (βλ. γενεαλογικό δέντρο).

5) Αντίστοιχα το βαπτιστικό Αικατερίνη, προφανώς προς τιμή της Αικατερίνης Κων. Τάττη, έφερε εγγονή της (που πέθανε βρέφος το 1866). Παράλληλα, από τον άλλο κλάδο του Ιωάννη (=Ι.Γ.Κ.) έφερε το βαπτιστικό «Αικατερίνη» η κόρη του, σύζυγος Γεωργίου Χαρίση, δηλαδή οι δύο δεύτερες εξαδέλφες είχαν το ίδιο βαπτιστικό όνομα, που ενδεχόμενα έλαβαν για να τιμήσουν κοινό πρόγονό τους, δηλαδή μια από τις γιαγιές τους, α) αν ονομαζόταν έτσι η σύζυγός του Πούλιου, ως προς την Τάττη, και β) «Μπουζούδα» (Μαρία;) (αν λεγόταν έτσι η Αικατερίνη), η σύζυγος του Δημητρίου, ως προς την Γ. Χαρίση³⁴. Για τον κλάδο του Νικολάου Καυταντζόγλου δεν φαίνεται να υπάρχουν εμφανή στοιχεία για άλλους εξ αίματος συγγενείς, πλην των τριών παιδιών του.

Έτσι η Αικατερίνη Κ. Τάττη και η Αικατερίνη Γ. Χαρίση θα πρέπει να έχουν κοινό πρόγονο, ίσως μάμμη ή προμάμμη, όπως προκύπτει από το βαπτιστικό τους όνομα που αναφέρεται στον «γεννάρχη» Ιωάννη (γεν. 1680/1685) και τη γυναίκα του, που θα πρέπει έτσι να ονομαζόταν Αικατερίνη (ή ίσως και Μαρία).

γ) Ο παππούς Ιωάννης Καυταντζόγλου

Με βάση αυτά που εκτέθηκαν προηγουμένως, προκύπτει ότι οι Δημήτριος, Νικόλαος και Πούλιος Καυταντζόγλου ήταν αμφιθαλείς α δ ε λ φ ο ί. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από τους εξής επιπλέον λόγους:

α) ότι οι χρονολογίες γέννησής τους και οι διαφορές μεταξύ τους προσεγγίζουν σε φυσιολογικά επίπεδα, δηλαδή να γεννήθηκαν γύρω στα 1710-1720.

β) ότι οι άμεσοί τους εξ αίματος κατιόντες έλαβαν το βαπτιστικό όνομα «Ιωάννης» από τον κοινό παππού τους Ιωάννη που θα γεννήθηκε, ως ελέχθη, τα τελευταία 10-15 χρόνια πριν το 1700, οπότε και εναρμονίζονται οι ηλικίες και συσχετισμοί των συγγενών και γενεών. Αλλά και απόγονοί τους, όπως θα δούμε παρακάτω, παίρνουν διαδοχικά κατ' εναλλαγή το ίδιο βαπτιστικό «Ιωάννης».

Και γ) ότι από την ίδια αυτή ανάλυση και με το ίδιο σκεπτικό δεν προκύπτει ότι υπήρχε και άλλος αδελφός (ή και αδελφή) αυτών, δηλαδή άλλος θείος του Ι.Γ.Κ., αφού γίνεται πια δεκτό ότι «Τσίτσης-Νάνο» και Ι.Γ.Κ. είναι

34. Ευ. Χεζίμογλου, *ό.π.*, σ. 429. Κατά πληροφορία του δημοσιογράφου-συγγραφέα Νίκου Μέρτζου, στους Βλάχους επικρατούσε η συνήθεια να δίνεται σε θήλα η ονομασία Μπόζια, που αντιστοιχούσε με το Χριστίνα, και το υλοκοριστικό Μπόζούδα.

το ίδιο πρόσωπο, δηλαδή ταυτίζονται³⁵.

Συνεπώς: πατέρας του Ι.Γ.Κ. είναι ο Δημήτριος και παππούς του ο Ιωάννης, θείοι του δε από τον πατέρα οι Νικόλαος και Πούλιος και γνωστοί ανειψιοί του οι Πέτρος, Παύλος και Ιωάννης από τον πρώτο θείο και πάλι Ιωάννης από τον δεύτερο. (Βλ. το πρόχειρο γενεαλογικό δέντρο).

Τι συμβαίνει, όμως, με τους κατιόντες;

δ) Οι κατιόντες του Ι.Γ.Κ.

Ανακεφαλαιώνω παρακάτω συνοπτικά τους κατιόντες του Ιωάννη Δημητρίου (=Γούτα) Καυταντζόγλου, πράγμα άλλωστε που έχει ήδη γίνει και με ανάλυση του περιεχομένου της διαθήκης του της 27-12-1815³⁶, με παρατηρήσεις του Ευ. Χεχίμογλου. Διατυπώνω σχέψεις μόνο για δύο-τρία σημεία:

Με τη διαθήκη του αυτή της 27-12-1815 ο Ι.Γ.Κ. εγκατέστησε κληρονόμους του τα παιδιά του και συγκεκριμένα τις τρεις θυγατέρες του και τα τρία τέκνα του προαποβιώσαντος (δηλαδή πριν το 1815) μοναδικού γιου του, που σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν ήταν ο Μερχούριος³⁷. Όλες οι άλλες διατάξεις της διαθήκης αναφέρονται σε κληροδοτήματα προς τρίτους (σχολεία, ιδρύματα, νοσοκομεία κ.λπ.).

Οι τρεις θυγατέρες του ήταν: 1) η Αικατερίνη, που παντρεύθηκε τον Γεώργιο Χαρίση, 2) η Ελισάβετ, που παντρεύθηκε τον Σπανδωνή Βασιματζή, και 3) η Δόμνα, που δεν προκύπτει υπεύθυνα ότι ήταν έγγαμη, αλλά κατά προφορική παράδοση μάλλον ήταν μνηστευμένη με τον Τζώρτζη Άββοτ³⁸. (Βλ. αμέσως πιο κάτω).

Γιος του Ι.Γ.Κ. ήταν, όπως είπαμε, ο Μερχούριος, που απεβίωσε μεταξύ 1810-1813 ταυτοχρόνως με τη γέννηση του τρίτου γιου του Δαΐφρονος, πιθανώς το 1812 ως το Δεκέμβριο 1815, οπότε συντάγη η διαθήκη του Ι.Γ.Κ. Εδώ αναγράφεται ως «μακαρίτης γιος μου» (εννοεί τον Μερχούριο)³⁹.

Τα τέσσερα αδέρφια, δηλαδή οι τρεις κόρες του Ι.Γ.Κ. και ο Μερχούριος, θα πρέπει να γεννήθηκαν στη δεκαετία του 1770 (με τη σχέση ότι ο Ι.Γ.Κ. θα γεννήθηκε γύρω στα 1740-1745) και κατά τη σειρά που εκτέθηκε πριν και την

35. Ευ. Χεχίμογλου, *ό.π.*, σσ. 425, 436, 444· Β. Δημητριάδης, *ό.π.*, σ. 443 σημ. 22.

36. Ευ. Χεχίμογλου, *ό.π.*, σ. 440 κ.ε.

37. Ευ. Χεχίμογλου, *ό.π.*, σ. 437· Δ. Φιλιππίδης, σ. 43α. Χρήσιμα στοιχεία για τον Μερχούριο παρέχει η έκδοση του βιβλίου του Κων. Οικονόμου *Εξ Οικονόμων, Αλληλογραφία*, τ. Α' (1802-1817), επιμέλεια Κώστα Λάππα - Ρόδης Σταμούλη, Αθήνα 1989, σσ. 111, 324-325. Την υπόδειξη στην αναφορά αυτή μου έκανε ο καθ. Αθαν. Καραθανάσης, τον οποίο και ευχαριστώ.

38. Ευ. Χεχίμογλου, *ό.π.*, σσ. 439, 449, 450-451.

39. *Ο.π.*, σ. 438. Βλ. όμως Αθ. Καραθανάσης, *Η Θεσσαλονίκη κατά τα τέλη του ΙΗ' και τις αρχές του ΙΘ' αι.*, σ. 24, όπου σημειώνεται ως χρονολογία θανάτου του το 1816, προφανώς από τυπογραφική παραδρομή. Επίσης και Δ. Φιλιππίδης, *ό.π.*, όπου σημειώνεται το έτος 1818. (όχι όμως ορθώς). Πρβλ. και Κ. Οικονόμου, *ό.π.*, σσ. 324-325.

οποία αναγράφουν η από 27-12-1815 διαθήκη του Ι.Γ.Κ. και τα σχετικά φερμάνια. Συγκεκριμένα:

I) Η μεγαλύτερη κόρη του *Αικατερίνη*⁴⁰ από τον γάμο της με τον Γεώργιο Χαρίση, προφανώς λίγο πριν το 1800, είχε αποκτήσει έξι παιδιά, που αργότερα διακρίθηκαν ιδιαίτερος στην κοινωνία⁴¹: 1) την Πουλχερία Γ. Χαρίση, σύζυγο Ιω. Πρασάκη (1800-21/1/1886), 2) τον Ιωάννη Γ. Χαρίση, νυμφευμένο την Ειρήνη (άγνωστου γένους), 3) τη Μαρία (Μαριόγκα) Γ. Χαρίση, παντρεμένη με τον Βασίλειο Βρυζάκη, 4) τον Θεαγένη Γ. Χαρίση (1806-1865), άγνωστο αν ήταν έγγαμος και με ποια, 5) την Ταρσή Γ. Χαρίση, και 6) τον Δημήτριο Γ. Χαρίση (1 Οκτωβρίου 1814-1887), που πέθανε άγαμος⁴².

Όλοι τους είναι ενεργέτες και δωρητές σε σχολεία, σωματεία και ευαγή ιδρύματα της Θεσσαλονίκης κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αι.

II) Η άλλη κόρη του *Ελισάβετ*, παντρεμένη με τον Σπανδωνή Βασιματζή, ευκατάστατο έμπορο, γιο του Χατζηκωνσταντή από τις Σέρρες, που είχε αναμιχθεί στη Φιλική Εταιρεία και την Επανάσταση του 1821 και είχε συλληφθεί από τους Τούρκους⁴³. Αυτή θα ήταν η δεύτερη κόρη, κατά τη σειρά αναγραφής του ονόματός της στη διαθήκη και τα παρακάτω σημειούμενα φερμάνια.

Φαίνεται ότι ανάμεσα στους δύο αυτούς γαμπρούς του Ιωάννη Γ. Κωνταντζόγλου, δηλαδή τους Γεώργιο Χαρίση και Σπανδωνή Βασιματζή, ξέσπασε διαμάχη μετά τη δημοσίευση της από 27-12-1815 διαθήκης του Ι.Γ.Κ. σχετικά με τα κληρονομιαία ακίνητα, που ορίζονταν να περιέλθουν στους κληρονόμους και τα οποία ήταν ανυπολόγιστης αξίας⁴⁴.

Την είδηση αυτή αναγράφει ο Αθ. Καραθανάσης, σημειώνοντας ότι τους δύο Έλληνες γαμπρούς του Ι.Γ.Κ. *...χωρίζει θανάσιμο μίσος και υπήρχε φόβος να εκμεταλλευθούν τη διαφορά αυτή οι Τούρκοι...*⁴⁵.

40. Θεωρείται η μεγαλύτερη κόρη κατά τη σειρά αναγραφής του ονόματός της στην από 27-12-1815 διαθήκη του Ι.Γ.Κ. και τα αμέσως παρακάτω σημειούμενα φερμάνια. (Γ. Σταμπούλη, *ό.π.*, τ. Β', σ. 352.

41. Ιω. Ταγαράκης, *ό.π.*, σσ. 53, 75.

42. Ιω. Ταγαράκης, *ό.π.*, σ. 80. Όμως στην από 27-12-1815 διαθήκη του Ι.Γ.Κ. αναγράφονται ως κληρονόμοι δύο ακόμη εγγονές με άλλα ονόματα, η Ρόζα Μαυρουδή και η Κατίνα Μιχαήλ Βέη (βλ. Ευ. Χεζίμογλου, *ό.π.*, σσ. 444, 447, 449, που αναφέρεται στην Αγγέλ. Μεταλλινού, *ό.π.*, σ. 154), μια αντίφαση που οπωσδήποτε δημιουργεί ερμηνευτικό πρόβλημα.

43. Ευ. Χεζίμογλου, *ό.π.*, σσ. 448-449· Α. Καραθανάσης, *ό.π.*, σ. 41 σημ. 149.

44. Ευ. Χεζίμογλου, *ό.π.*, σ. 454.

45. Αθ. Καραθανάσης, *ό.π.*, σ. 23. Στη σημ. 80 γίνεται αναφορά σε επιστολή του Γάλλου πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη M. de Rivière προς τον Βοτιύ για τους διορισμούς του Σπ. Βασιματζή ως επιτρόπου των ορφανών ανηλίκων εγγονών του Ι.Γ.Κ. και του Γ. Χαρίση ως εκτελεστή της διαθήκης του. Η είδηση αυτή (τέλη 1818) εναρμονίζεται προς το βεράτι της 9 Σεβ. 1234 (=1819) του Ιεροδικείου Θεσσαλονίκης, που δημοσιεύεται από τον Γ. Σταμπούλη, *ό.π.*, τ. Β', σ. 242.

Δεν υπάρχει άλλη γνωστή πληροφορία σχετική με τη διαμάχη αυτή. Εκτός αν, μια άλλη μεταγενέστερη (1827), που αναφέρεται σε πώληση από την Ελισάβετ προς την αδελφή της Αικατερίνη Χαρίση μιας οικίας «με πολλά “διαμερίσματα” κειμένης στη συνοικία Μάλτας...»⁴⁶, (αν) αυτή υπόκειντε συμβιβασμό μεταξύ των δύο αδελφών, και έτσι αυτή η μεταβίβαση της κυριότητας της μεγάλης αυτής οικίας έναντι τιμήματος 4.000 γροσίων συνιστούσε ολοκληρωτική εκκαθάριση και οριστικό διακανονισμό της διαφοράς μεταξύ τους. Πάντως όπως είναι η διατύπωση στη σύμβαση ότι ...*Ἡ Ἐλισάβετ ... ἐπώλησε διὰ τοῦ πληρεξουσίου της Χρηστάκη Σπανδωνῆ μίαν οἰκίαν...*, δικαιούται να συναγάγει κανείς ότι η Ελισάβετ, έστω και την παλιά εκείνη εποχή, χρησιμοποίησε «πληρεξούσιο» έγγραφο, μάλλον για ν' αποφυγει προσωπική συνάντηση με την αδελφή της Αικατερίνη (που κι αυτή έκανε το ίδιο). Αυτά ενισχύουν τις φημολογίες για τη διένεξη των γαμπρών του Ι.Γ.Κ., που επεκτάθηκε φαίνεται και στις αδελφές⁴⁷.

Η τελευταία αυτή (η Αικατερίνη) αναγράφεται ότι εκπροσωπήθηκε από «τον σύζυγό της μεγαλέμπορο Χαρίση», ενώ η πωλήτρια αδελφή της από τον Χρηστάκη (Βασματζή), που προφανώς πρέπει να ήταν ο γιος της. Δηλαδή δεν εμφανίσθηκε ο σύζυγός της Σπανδωνής.

Στην ίδια αυτή έκδοση των φερμανιών⁴⁸ αναφέρεται ότι η πώληση αυτή ακυρώθηκε μετά από λίγο (1828), διότι ο κύριος της οικίας ...*ἀνεμίχθη εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, κατώρθωσε δὲ νὰ εἰσέλθῃ καὶ καταλάβῃ αὐτήν, ἐνῶ αὐτὴ εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ τὸ (Ὄθωμανικὸ) δημόσιον...* 15 Ραμαζιάν 1243 (=1828), πράγμα που σημειώθηκε στο περιθώριο του πωλητηρίου⁴⁹.

Προφανώς πρόκειται για τον Σπανδωνή Βασματζή, που, όπως είδαμε, είχε συλληφθεί και φυλακισθεί το 1822, αποφυλακίσθηκε δε το 1823⁵⁰.

Είναι άγνωστη όμως η νομική συνέχεια της υπόθεσης από τις πηγές.

Αργότερα όμως αναφέρεται σε μεταγενέστερα φερμάνια ότι είχε γίνει δήμευση των ακινήτων των από το (Οθωμανικό) Δημόσιο καταληφθέντων και ανηκόντων σε φυγάδες και φονευθέντες Έλληνες της Θεσσαλονίκης, όπως κληρονόμων Καυταντζόγλου, Μαν. Κυριακού κ.λπ., και δεν κατέστη δυνατό

46. Για τη συνοικία «Μάλτας» (των Φράγκων) βλ. Κ. Βακαλόπουλος, «Χριστιανικές συνοικίες, συντεχνίες και επαγγέλματα της Θεσσαλονίκης στα μέσα του 19ου αιώνα», *Μακεδονικά ΙΗ'* (1978) 103-142· Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 459· Β. Δημητριάδη, *ό.π.*, σσ. 220, 239.

47. Γ. Σταμπούλης, *ό.π.*

48. *Ο.π.*, σ. 352, όπου το βεράτι 1 Ρετζέπ 1242 (=1827).

49. *Ο.π.*

50. Αθ. Καραθανάσης, *ό.π.*, σ. 41 σημ. 149. Έτσι το αναγραφόμενο από τον Δημ. Φιλίππιδι, *ό.π.*, σ. 43α', ότι ένας «Ιωάννης Σπανδωνής ή αλλιώς Καφταντζόγλου...» εκτελέστηκε με την έκρηξη της Επανάστασης, αν αφορά στον Σπανδωνή Βασματζή, δεν ανταποκρίνεται στα πράγματα. Στην είδηση αυτή, φαίνεται, παρασύρθηκε από τον Κ. Σιμόπουλο, *Πως είδαν οι ξένοι την Ελλάδα του '21*, τ. Β', Αθήνα 1980, σ. 155.

να εκποιηθούν σε πολλούς πλειστηριασμούς [τ. 222, σ. 69-70, φερμάνι της 19 Σιαμπάν 1244 (=1829) –Γ. Σταμπούλη, *ό.π.*, τ. Β', σ. 375] και ότι στη συνέχεια κατακυρώθηκαν στο όνομα αγοραστών [27 Ζιλκααδέ 1250 (=1835) –Γ. Σταμπούλη, *ό.π.*, τ. Β', σσ. 405-406 κ.λπ.]. Και κατά τις εκτιμήσεις του Δ. Φιλιππίδη (*ό.π.*, 43γ') φαίνεται ότι ο Λυσίμαχος προσπαθούσε (σε όλη του τη ζωή) να αποσπάσει, με σχετικά διαβήματα προς την τουρκική κυβέρνηση, την τεράστια πατρική περιουσία που είχε κατασχεθεί —φυσικά χωρίς αποτέλεσμα.

III) Η τρίτη κόρη του Δόμνα φέρεται, όπως σημειώθηκε λίγο πριν, μνηστευμένη, κατά σοβαρές ενδείξεις, με τον γιο του Φρειδερίκου Άμποτ, τον Τζώρτζη⁵¹. Οι εικασίες του Ευ. Χεκίμογλου⁵² είναι ασφαλώς πολύ αξιόλογες· δημιουργείται όμως αμφιβολία για ενδεχόμενο τελικά γάμο της με αυτόν, όπως δέχθηκαν άλλοι. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από την παράλειψη μνείας του ονόματός της στο φερμάνι της 9ης Σεβάλ 1234 (=1819)⁵³.

Πραγματικά στο φερμάνι αυτό (τ. 203, σελ. 300) δεν αναγράφεται καθόλου η Δόμνα ως κληρονόμος του πατέρα της Ι.Γ.Κ., ενώ αναφέρονται ρητά οι δύο άλλες ενήλικες αδελφές της, καθώς και οι τρεις ανήλικοι γιοι του αδελφού τους Μερκουρίου, που, όπως είπαμε, είχε αποβιώσει.

Αλλά και ένα λίγο μεταγενέστερο φερμάνι (αρχές Μουχαρέμ 1235=1820), που διέτασσε την προστασία των ορφανών τέκνων του Ι.Γ.Κ. (αναμίξ θυγατέρων και εγγόνων, όπως αμέσως πριν), δεν περιελάμβανε πάλι το όνομα της Δόμνας (τ. 204, σελ. 84)⁵⁴.

Αυτές οι παραλείψεις σε συνδυασμό με τη διαθήκη του 1815, στην οποία ο Ι.Γ.Κ. διόριζε ρητά ως «επιτρόπους» του μόνο τους δύο γαμπρούς του, δηλαδή τον Γεώργιο Χαρίση, σύζυγο της κόρης του Αικατερίνης, και τον Σπανδωνή Βασματζή, σύζυγο της άλλης κόρης του Ελισάβετ (=Λισάβας, κατά τα πιο πάνω φερμάνια), αλλά και με την έλλειψη μνείας της Δόμνας, δημιουργούν το ερώτημα, ποια ήταν η οικογενειακή της κατάσταση. Ευλογοφανείς είναι οι εικασίες του Ευ. Χεκίμογλου⁵⁵ για χηρεία της Δόμνας ή για γάμο της μετά τη σύνταξη της διαθήκης ή ακόμα να ήταν παντρεμένη ή μνηστευμένη με πρόσωπο όχι τόσο φερέγγυο για τον Ι.Γ.Κ.

Ειδικά όμως στο σημείο αυτό θα πρόσθετα και το ενδεχόμενο του θανάτου της Δόμνας στο ενδιάμεσο διάστημα από τη σύνταξη της διαθήκης (27-

51. Απ. Βακαλόπουλος, «Ιστορικά στοιχεία για την οικογένεια Άββοτ της Θεσσαλονίκης», *Μακεδονικά* 22 (1982) 216-217· Γ. Στογιόγλου, *ό.π.*, σ. 275· Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 446.

52. Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σσ. 449-450.

53. Γ. Σταμπούλης, *ό.π.*, τ. Β', σσ. 242 (όπου αντλεί από τον τ. 203 φερμανίων, σσ. 300, 415), 415.

54. Γ. Σταμπούλης, *ό.π.*, τ. Β', σ. 244 (αφ. τ. φερ. 204, σ. 84).

55. Ιδίως τότε (1995), που ο Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σσ. 438, 446, δεν μπορούσε να γνωρίζει την ύπαρξη των φερμανίων (δηλαδή την υπό έκδοση εργασία του Γεωργ. Σταμπούλη, *ό.π.*).

12-1815) ως και το θάνατο του πατέρα της Ι.Γ.Κ. (6-6-1819 ή αλλιώς 31-8-1819), γιατί αυτές οι παραλείψεις μνείας του ονόματος της Δόμνας δεν μπορεί να είναι τυχαίες. Μετά τις 27-12-1815, όταν «βεβαιώνε»⁵⁶ τη διαθήκη αυτή του πατέρα της τρίτη στη σειρά, μετά από τις δύο άλλες αδελφές της, δεν γίνεται πια καμιά αναφορά στο όνομά της, ιδίως από τα φερμάνια, που συνήθως ακριβολογούν⁵⁷. Μένει έτσι μόνο να δεχθεί κανείς ότι είχε πεθάνει στο διάστημα αυτό.

Εξάλλου, σε μεταγενέστερο φερμάνι (27 Ζιλκααδέ 1250=1830)⁵⁸ που αφορά στους «προστατευόμενους» Άγγλους υπηκόους, αναγράφεται ο *Τζωρτζάκης Άμποτ, Άγγλος με δύο οικίας εν Θεσσαλονίκη και ο γιος του Ιωάννης ...νυμφευθείς εν Θεσσαλονίκη με κόρην ραγιά (και) έχει οικίαν εν Άγίω Νικολάω*⁵⁹. Διερωτώμαι, λοιπόν, δεν θα αναγραφόταν το όνομα της Δόμνας στο φερμάνι αυτό ως σύζυγου του Τζωρτζή Άββοτ ή, και γιατί όχι, του γιου του Ιωάννη, αν ήταν σύζυγός του, ενώ αναγράφεται σ' αυτό αόριστα και μάλλον υποτιμητικά ότι ο τελευταίος αυτός νυμφεύθηκε *...με κόρη ραγιά*. Αυτές οι σκέψεις αποκλείουν το ενδεχόμενο να ήταν ποτέ η Δόμνα «νόμιμη» σύζυγος κάποιου από την οικογένεια Άββοτ, είτε του Τζωρτζή, είτε του γιου του, αλλά και γενικότερα αν είχε «προλάβει» ποτέ να τελέσει γάμο με άλλο πρόσωπο (αν είχε πεθάνει εν τω μεταξύ). Ακόμα αποκλείεται σε κάθε περίπτωση να είχε παντρευθεί τον Σπανδωνή Μπασματζή, που ήταν σύζυγος της αδελφής της Ελισάβετ⁶⁰.

Αξιόλογη όμως και η είδηση που μεταφέρει ο Αθ. Καραθανάσης⁶¹ ότι ο *Γάλλος Felix Lafont ζητούσε άδεια γάμου για να παντρευθεί με την Σάρρα Άββοτ, κόρη του G. F. Άββοτ, υποπροξένου της Ρωσίας και εγγονή του Νάνου Καφταντζόγλου από την μεριά της μητέρας της* (αναφορά Bottù της 11-6-1819).

Αυτό σημαίνει ότι:

1) Η μητέρα της Σάρρας, η Δόμνα, κόρη του Ι.Γ.Κ., είχε ήδη την Σάρρα, κόρη της, που τον Ιούνιο του 1819 θα ήταν σε ηλικία γάμου, δηλαδή σε ηλικία τουλάχιστο 19-20 ετών· αυτό, γιατί ήδη γνωρίζουμε ότι οι άλλες δύο κόρες του Ι.Γ.Κ., η Αικατερίνη και η Ελισάβετ, ήταν ήδη παντρεμένες με τους Γεώργιο Χαρίση και Σπανδωνή Βασματζή, αντίστοιχα.

2) Κατά μια σοβαρή ένδειξη, ότι ο πατέρας της ήταν ο G. F. Άββοτ

56. Ευ. Χειμίλογλου, *ό.π.*, σ. 439.

57. Παρατήρηση του Γ. Σταμπούλη, *ό.π.*

58. *Ό.π.*, τ. Β', σ. 415 (αφ. τ. φερμ. 231, σ. 60).

59. *Ό.π.*

60. Περβλ. Α. Καραθανάσης, *ό.π.*, σ. 26 σημ. 95.

61. *Ό.π.*, σ. 24 (Archives du Ministère des Affaires Etrangères (AMAE), φακ. 15bis, φφ. 142^f-143^f).

(George= Τζέκης;). Τώρα, αν υπήρχε νόμιμος ή όχι γάμος μεταξύ αυτού και της Δόμνας, δεν θα πρέπει να προβληματίσει, λαμβανομένων υπόψη και των (ελληνικών) ηθών της εποχής. (Πρβλ. πάντως Απ. Βακαλοπούλου, *Η Θεσσαλονίκη*, σ. 327, όπου αναφέρεται η «γνωστή σπάταλη ζωή του Τζέκη»).

3) Δημιουργείται η σκέψη μήπως η Σαρρούλα, σύζυγος Βαμβάκη⁶², είναι ταυτόσημη με τη Σάρρα Άββοτ⁶³, οπότε η πιο πάνω Σάρρα εμφανίζεται σύζυγος άλλου ή δευτεροπαντρεμένη.

4) Εξάλλου η αναγραφή του κειμένου που αναφέρθηκε σημαίνει: αα) ότι η Σάρρα είναι κόρη του G. F. Άββοτ, χωρίς να αναγράφεται το όνομα της μητέρας της, και ββ) ότι η Σάρρα είναι εγγονή του Ι.Γ.Κ. από τη μεριά της μητέρας της, χωρίς να αναφέρεται το όνομά της (που πρέπει να είναι η Δόμνα).

Έτσι προβληματίζεται κανείς αν υπήρξε στο παρελθόν γάμος μεταξύ Τζέκη Άββοτ και Δόμνας, που αν δεν έγινε θα δημιούργησε θλίψη σ' αυτή και πικρία στον πατέρα της Ι.Γ.Κ. Ακόμα ίσως εξηγείται και η διατύπωση της διαθήκης του με την παράλειψη αναγραφής του τρίτου γαμπρού του και επομένως δικαιούνται οι εικασίες του Ευ. Χεκίμογλου⁶⁴.

Στα αναγραφόμενα παιδιά του Fr. Άββοτ⁶⁵ περιλαμβάνεται ως όγδοη και μία Ειμμέ σύζυγος Lafont, οπότε διερωτάται κανείς ποια είναι η σχέση αυτής με τον υποψήφιο «γαμπρό» Felix⁶⁶.

5) Αλλά τελικά διερωτάται κανείς και αν έγινε ποτέ αυτός ο γάμος μεταξύ F. Lafont και Σάρρας, αφού μεταγενέστερα στοιχεία δεν υπάρχουν για να τον επιβεβαιώσουν.

IV) Ο γιος του *Μερκούριος*, γεννημένος γύρω στα 1770/1775 στη Θεσσαλονίκη, όπου και πέθανε στο ενδιαμέσο των χρόνων 1812 (πιθανή γέννηση του τρίτου γιου) και 1815 (μνεία του στη διαθήκη ότι ήταν ήδη πεθαμένος), είχε αποκτήσει από τον γάμο του (Ιούν. 1802) με τη Φανή (Θεοφανώ), κόρη του Γάλλου εμπόρου-υποπρόξενου στην πόλη μας J. Fr. Tavernier, τρία παιδιά (αγόρια)⁶⁷.

Στο σημείο αυτό καταθέτω ορισμένες σκέψεις μου:

1) Το ότι το όνομά του ήταν Μερκούριος προκύπτει πλέον αναμφισβή-

62. Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 451.

63. Αθ. Καραθανάσης, *ό.π.*, σ. 24.

64. Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 449.

65. *Ό.π.*, σ. 451.

66. Αθ. Καραθανάσης, *ό.π.*, σ. 22.

67. Κων. Οικονόμου, *ό.π.*, τ. Α', σ. 324 (σχ. 80)· Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 441· Αθ. Καραθανάσης, *ό.π.*, σσ. 24, 26, που σημειώνει ότι ο γάμος πρέπει να έγινε το 1802· Δ. Φιλιππίδης, *ό.π.*, σ. 43β. Το αναφερόμενο στη σημ. 8 για το 3ο παιδί εναλλακτικό όνομα Αλκιβιάδης (στο Δαΐφρον), σε καμιά πηγή δεν αναφέρεται.

τητα από την εγκατάσταση και μνεία του στη διαθήκη⁶⁸.

2) Το ζήτημα αν ο Μερκούριος ήταν γιος ή αδελφός του Ι.Γ.Κ. αντιμετωπίστηκε σωστά από τους συγγραφείς [Γ. Αγγελόπουλο, Ιω. Βασδραβέλλη, Ν. Δελιαλή, Ευ. Χεκίμογλου⁶⁹, ότι δηλ. ήταν γιος του Ι.Γ.Κ. (βλ. ήδη και Δ. Φιλιππίδη, σ. 43α)].

3) Από τη διαθήκη του 1815 προκύπτει ότι τα παιδιά του ήταν τρία· η διευκρίνιση γίνεται, γιατί προς στιγμή αναγράφηκε ότι ήταν δύο και ότι κατά τη σωτήρια φυγή όλων τους η μητέρα τους Φανή έφυγε με αυτά με γαλλικό πλοίο από τη Θεσσαλονίκη λίγο πριν τα τραγικά γεγονότα του Μαΐου-Ιουνίου 1821 και διασώθηκαν όλοι⁷⁰.

Οριστική όμως επιβεβαίωση ότι τα παιδιά ήταν τρία, σε συνδυασμό με τη διαθήκη (1815), αποτελεί το φερμάνι 9 Σεβάλ 1234 (=1819), που ρητά τα κατονομάζει ως κληρονόμους του Ι.Γ.Κ., και είναι αυτά (ανήλικα ορφανά, εγγόνια του) οι Λυσίμαχος, Λύσανδρος και Δαΐφρων⁷¹, αλλά και αναφορά του Bottù της 8-6-1819⁷².

4) Ποια όμως ήταν η πιθανολογούμενη σειρά γέννησης των παιδιών: Καταρχήν πρέπει να θεωρηθεί βέβαιο ότι ο Λύσανδρος, που γεννήθηκε το 1811, ήταν ο δεύτερος γιος. Ποιος όμως ήταν ο πρωτότοκος; Σύμφωνα με τη σειρά που αναγράφει το σημειωθέν φερμάνι, μεγαλύτερος ήταν ο Λυσίμαχος, ίσως γεννημένος γύρω στα 1806-7⁷³. Αυτός είναι άλλωστε ως πρωτότοκος εκείνος που διορίστηκε με το φερμάνι στα μέσα «Ραμαζάν» 1235 (=1820) «έμπορος Ευρώπης»⁷⁴, που προϋποθέτει σε περίπτωση ανηλικιότητας, μια

68. Γ. Αγγελόπουλος, *ό.π.*: Α. Καραθανάσης, *ό.π.*, σ. 24· Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 434. Ο Δ. Φιλιππίδης, *ό.π.*, σ. 43β, στηριζόμενος στον Yves du Park, σ. 84, αναγράφει ότι η Françoise (Fanny) ήταν ηλικίας 17 ετών όταν παντρεύθηκε τον Μερκούριο. Παραθέτει μάλιστα στη σ. 44α φωτοτυπία πορτρέτου της Fanny, φιλοτεχνημένου από τον Ν. Λύτρα.

69. Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 441. Κατά συνέπεια το παλιό δίλημμα, από έλλειψη τότε πηγών, είναι διορθωτέο (Δ. Σερεμέτη, «Ο Κωνσταντίνος Τάττης», *ό.π.*, σ. 79).

70. Μ. Βαταλάς, στη *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΙΔ', Αθήνα 1928, σ. 153· Αλέξανδρος Λαυριώτης, *ό.π.*, σσ. 15, 38, 128· Γ. Στογιόγλου, *ό.π.*, σ. 271· Ιω. Βασδραβέλλη, *ό.π.*, σ. 441. Όλες αυτές οι αρχικές απορίες ικανοποιήθηκαν ήδη από την έρευνα του Yves du Park, σ. 84 (βλ. Δ. Φιλιππίδης, *ό.π.*, σ. 43α, που προσθέτει ότι από σχετικά έγγραφα που βρίσκονται στα χέρια απογόνων Κωνταντζόγλου (στην Αθήνα) προκύπτει ότι ο πλοίαρχος που τους έσωσε λεγόταν Matterer. Πβλ. και σχόλια Κ. Λάπτα - Ρ. Σταμούλη, *ό.π.*, σ. 324 (σζ. 80).

71. Φερμάνια Σουλτάνων, τ. 203, σ. 300 (Γ. Σταμπούλης, *ό.π.*, τ. Β', σ. 242). Βλ. και Δ. Φιλιππίδης, *ό.π.*, σ. 43.

72. Αθ. Καραθανάσης, *ό.π.*, σσ. 23-24. Στην επιστολή του αυτή ο Bottù αναφέρεται στον θάνατο του Ι.Γ.Κ. ως επισυμβάντα «...το βράδυ της 5 προς 6 Ιουνίου» (1819). Πβλ. όμως Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 436 (για τις 31-8-1819).

73. Ο Δ. Φιλιππίδης, *ό.π.*, σ. 43γ και 201β. Στα λίγα βιογραφικά που κατόρθωσε να συγκεντρώσει για τον Λυσίμαχο γράφει ότι υπηρέτησε ως πρόξενος της Γαλλίας στη Civita-Vecchia και πέθανε το 1850 στη διάρκεια ταξιδιού του στην Ελλάδα. Δεδομένου δε θεωρεί ότι ήταν πρωτότοκος. Άλλα οικογενειακά στοιχεία δεν φαίνεται να υπάρχουν.

74. Φερμάνια σουλτάνων, τ. 2, σ. 205, 54-7 (Γ. Σταμπούλης, *ό.π.*, τ. Β', σ. 247).

ηλικία «μερικής (τουλάχιστο) δικαιοπρακτικής ικανότητας».

5) Με άλλο φερμάνι, που εκδόθηκε στο τέλος Σεβάλ 1235 (=1820), διορίζονται υπάλληλοι του Λυσιμάχου ο Κώνος (!) Μερκουρίου Κωνταντζόγλου και ο Ανδρόνικος Μερκουρίου Κωνταντζόγλου⁷⁵, πράγμα που ξενίζει για το όνομα του πρώτου και την ηλικία του δεύτερου (9 χρονών). Για το «Κώνος» μόνο ειρασία μπορεί να υπάρξει, ότι δηλαδή θα πρόκειται για λάθος του συντάκτη του φερμανιού ή του μεταφραστή από τα τουρκικά και θα πρόκειται για τη λέξη (το όνομα δηλαδή του γιου του Μερκουρίου) «Δαΐφρων», που παραμορφώθηκε κατά τη σύντμηση και απόδοση στην αντιγραφή. Απίθανο να παρασύρθηκε από τη γενική πτώση («Δαΐφρονος») και εξίσου απίθανη η μετατροπή της πρώτης συλλαβής. Αλλά και το «Κώνος» ως Κωνσταντίνος (κατά σύντμηση) πρέπει ν' αποκλεισθεί, αφού δεν υπάρχει τέταρτος γιος Μερκουρίου με τέτοιο όνομα, όπως παραπάνω σημειώνεται⁷⁶.

Έτσι, με βάση τη σειρά των ονομάτων που περιέχονται στα φερμάνια αυτά σε συνδυασμό και με τη διαθήκη, ο Δαΐφρων ήταν ο τρίτος. Αν και για μια στιγμή το δεύτερο κύριο βαπτιστικό του «Μερκούριος» έδωσε την εντύπωση ότι θα μπορούσε να ήταν ο πρωτότοκος, αφού σ' αυτούς δίνεται συνήθως, σε ανάμνηση και τιμή, κατ' έθιμο το όνομα φονευθέντος ή καθ' οιονδήποτε τρόπο αποβιώσαντος πατέρα τους. Προτάχθηκε όμως το όνομα Δαΐφρων⁷⁷, το οποίο είναι άγνωστο πώς του δόθηκε (όπως και στα δύο άλλα αδέρφια του), γιατί δεν είχε κάποια σχέση με την πατρική τουλάχιστον οικογένεια. Να προερχόταν άραγε από τη μητρική γενιά; Δεν προκύπτει κανένα στοιχείο. Όπως και να 'ναι τα ονόματα και των τριών παιδιών (όπως και αργότερα ορισμένων εγγονών) είναι αρχαιοπρεπή και αυτό έχει τη σημασία του. Δείχνει σαφώς την αρχαιολατρεία και προσπάθεια του πατέρα τους Μερκουρίου και των άμεσων συγγενών τους να τονίσουν τον δεσμό με την αρχαία Ελλάδα και τους Έλληνες μέσα σε τέτοιες συνθήκες σκλαβιάς και την ανύψωση του ηθικού τους. Είναι, άλλωστε, γνωστή αυτή η συνήθεια του να δίδουν στα παιδιά τους ονόματα αρχαιοπρεπή κατά την προεπαναστατική περίοδο.

V. Τα εγγόνια του Ι.Γ.Κ., όπως σημείωσα πριν, ήταν αρκετά:

1) Από την κόρη του *Αικατερίνη Γ. Χαρίση* είχε έξι, όπως αναλυτικά καταγράφει ο Ιω. Ταγαράκης που ασχολήθηκε με το θέμα⁷⁸: 1. την Πουλχερία σύζ. Πρασάκη, 2. τον Ιωάννη, 3. τη Μαρία (Μαριόγκα) σύζ. Βασ. Βουζάκη, 4. τον Θεαγένη, 5. την Ταρσή, και 6. τον Δημήτριο Γ. Χαρίση. Στη δια-

75. Γ. Σταμπούλης, *ό.π.*

76. Βλ. σ. 15. Ευ. Χειμίλογλου, *ό.π.*, σσ. 436, 444· Δ. Φιλιππίδης, *ό.π.*, σ. 43α.

77. Ευ. Χειμίλογλου, *ό.π.*, σ. 434· Α. Καρathanάσης, *ό.π.*, σ. 117.

78. Ιω. Ταγαράκης, *ό.π.*, σσ. 53, 75, 80, κατά τον οποίο γεννήθηκαν και τα έξι παιδιά διαδοχικά από το 1800 (Πουλχερία) ως και το 1814 (Δημήτριος). Πρβλ. όμως Ευ. Χειμίλογλου, *ό.π.*, σ. 444· Γ. Σταμπούλης, *ό.π.*, τ. Β', σσ. 242, 244.

θήκη όμως του Ι.Γ.Κ. αναγράφονται δύο άλλα κορίτσια: η Ρόζα Μανρουδή και η Κατίνα Μιχαήλ Βέη⁷⁹, οπότε δημιουργούνται δυσπερίλυτα προβλήματα (αν ήταν τυχόν χαϊδευτικά, αν γεννήθηκαν μετά ή πριν το 1815 κλπ.).

2) Από την κόρη του *Ελισάβετ* (= Λισάβα, κατά τα φερμάνια), σύζυγο Σπανδωνή Βασματζή, δεν υπάρχει διευκρίνιση για παιδιά της στο φερμάνι⁸⁰.

3) Από τη *Δόμινα*, όπως ήδη εξηγήθηκε, άγνωστο ποια ήταν η οικογενειακή κατάστασή της⁸¹. Αν όμως γίνει δεκτή η υπονοούμενη αναφορά του Βουτιύ σ' αυτήν, τότε κόρη της πρέπει να ήταν η Σάρρα από τη σχέση της ή γάμο της με τον G. F. Αββοτ, υποπρόξενο τότε της Ρωσίας⁸².

4) Από το γιο του *Μερκούριο* είχε τρία εγγόνια (όπως άλλωστε ρητά αναγράφει η διαθήκη και τα γνωστά από πριν φερμάνια). Αυτά, όπως σημειώθηκε, ήταν ο Λυσίμαχος, ο Λύσανδρος και ο Δαΐφρων-Μερκούριος.

Για τον πρώτο και τον τρίτο δεν είναι γνωστό ποιους κατιόντες είχαν (εικ. 1). Για τον δεύτερο όμως, τον Λύσανδρο (1811-1885), από στοιχεία που συνέλεξε ο Δ. Φιλιππίδης⁸³, αναγράφεται ότι απόκτησε τέσσερα παιδιά: 1) τη Φανή, σύζ. Δ. Ψάθη (1863-1932), 2) τον Λυσίμαχο (1870-1935), 3) την Ελένη Σ. Ζωγράφου (1872-19) ⁸⁴ (εικ. 2), και 4) τον Ερμόδωρο-Ιωάννη (1873-1930), που είχε γιο του τον Λύσανδρο (νεότερο, 1912-1978)⁸⁵.

Τα παιδιά του αυτά απόκτησε, όπως φαίνεται από την αντιπαράβολή των ηλικιών, σε μεγάλη ηλικία (52 έως και 62 ετών διαδοχικά)⁸⁶. Και διαπιστώνει κανείς τη συνέχεια κατά το πλείστον των ίδιων ονομάτων στην ονοματοδοσία των παιδιών κατά διαδοχή στις γενέες, στη μνήμη των προγόνων τους.

79. Ευ. Χεζίμογλου, *ό.π.*, σ. 444, όπου αναφέρεται στην Αγγελ. Μεταλλινού, *ό.π.*, σ. 154.

80. Πρβλ. Γ. Σταμπούλης, *ό.π.*, τ. Β', σ. 244. Αναγράφεται από τόμο φερμανίων 204, σ. 84 το φερμάνι αρχών Μουχαρρέμ 1235, που αντιστοιχεί στο έτος 1820 για την παροχή «προστασίας» στα ορφανά τέκνα του Ι.Γ.Κ., δηλαδή στα τέκνα των τέκνων του, της Λικατερίνης και Ελισάβετ (εγγόνια του), χωρίς κανέναν άλλο προσδιορισμό.

81. Πρβλ. *ό.π.*, σσ. 14, 15, όσες πιθανολογήσεις αναγράφονται.

82. Αθ. Καραθανάσης, *ό.π.*, σ. 24.

83. Από τα στοιχεία που παραθέτει ο Δ. Φιλιππίδης, *ό.π.*, σσ. 43γ', 44α, γ και 310 (όπου η αναγγελία της κηδείας).

84. Σ' αυτή την Ελένη αφιέρωσε τον επικηδεύο λόγο του ο Ιωακείμ Ιβηρίτης, ηγούμενος της Μονής Βλατάδων («Λόγος εις το μνημόσυνον Κωνσταντζόγλου 29-3-1938» με αφιέρωση στον υπότιτλο: *Άγιερούτα ... τη' Ελένη Σόλ. Χρηστάκη-Ζωγράφου (Κωνσταντζόγλου)*).

85. Γ. Στωγμόγλου, *ό.π.*, σ. 277 σημ. 4. Αυτός αναγράφει μόνο τη μία κόρη (μαζί με τα αγόρια), την Ελένη σύζ. Σόλωνα Χρ. Ζωγράφου.

86. Από τα παιδιά αυτά, όπως προκύπτει από τα οικεία στοιχεία του Ιστορικού Αρχείου του Πανεπιστημίου Αθηνών (επιστημονικός υπεύθυνος ο Π. Κιμουρτζής, που και πάλι ενχαριστώ για τη βοήθειά του), ο μεν Λυσίμαχος (1870-1935) συμμετείχε σε επί διδασκαλία εξετάσεις (1891-1892, με αρ. μητρ. 8) και αποφοίτησε με βαθμό «καλώς» στις 14-6-1891, ο δε Ιωάννης (1873-1932) συμμετείχε σε επί διδασκαλία εξετάσεις (1892-1893, με αρ. μητρ. 9) και αποφοίτησε με βαθμό «λίαν καλώς» στις 23-11-1892.

Ειχ. 1. Προσωπογραφία Λύσανδρου Καυταντζόγλου, 190x124 εκ. Ελαιογραφία σε μουσαμά. Έργο Νικηφόρου Λύττα (1832-1904). Συλλογή Κουτλίδη. (Ενθετο εφ. «Η Καθημερινή», Κυριακή 14 Μαρτίου 1999).

Εικ. 2. Ελένη Ζωγράφου, κόρη Κανταντζόγλου, θρυλική καλλονή της εποχής της. (Από το βιβλίο της Μαρούλας Κλιάφα, Θεσσαλία, 1881-1981, Τρίκαλα 1996, σ. 24, με υπόδειξη του φίλου Γιάννη Καραντώνη, που ευχαριστώ και από τη θέση αυτή).

Για τη σύζυγο του Λύσανδρου (1811-1885) γνωρίζουμε ελάχιστα στοιχεία από την ίδια μελέτη του Δ. Φιλιππίδη⁸⁷, όπως ότι λεγόταν Αθηνά και είχε γεννηθεί το 1843, δηλαδή θα παντρεύθηκε σε ηλικία 19 χρονών (πέθανε το 1928).

Β) Ο Φιλικός Κωνσταντίνος Π. Τάττης

Σε παλιότερη εργασία μας προσπαθήσαμε να παρουσιάσουμε την προσωπικότητα του Κωνσταντίνου Παν. Τάττη (1787-1864) και να σημειώσουμε τη

⁸⁷ Δ. Φιλιππίδης, *ό.π.*, σσ. 44, 310 και 313. Ορισμένα απ' αυτά προέρχονται από έρευνα στο Α' Νεκροταφείο Αθηνών (αφ. τάφου 4/336), από αναγραφές στον σταυρό και στη βαθμίδα του τάφου.

συμμετοχή και δραστηριότητά του στους κύκλους της Φιλικής Εταιρείας, με βάση τις ως τότε γνωστές πηγές (1983), που σε ορισμένα σημεία ήταν ελλιπείς και αντιφάσκουσες⁸⁸, ειδικά ως προς αυτόν.

Τώρα με βάση ορισμένα νέα στοιχεία και νεότερες μελέτες προβαίνουμε σε συνεκτίμηση όλων αυτών των στοιχείων με σκοπό να επισημανθεί με συντομία τόσο ο ρόλος του Κ. Π. Τάττη στη Φιλική Εταιρεία και την Επανάσταση του 1821 στη Μακεδονία, όσο και η συγγενική του σχέση με την οικογένεια Καυταντζόγλου.

Από το σημειωματάριο («τεφτέρι»), που βρέθηκε στα κατάλοιπα της Καλλιόπης Κων. Τάττη, συζ. Γ. Σερεμέτη⁸⁹, κόρης του εγγονού του, νομικού Κωνσταντίνου Στ. Τάττη (1860-1926), προκύπτουν, όπως άλλωστε τότε σημειώθηκε, πολλά προσωπικά, οικογενειακά και ιστορικά για την πόλη στοιχεία.

Συνοψίζοντας και συμπληρώνοντας όπου χρειάζεται, υπενθυμίζω ότι ο Κωνσταντίνος Παν. Τάττης γεννήθηκε την 1-6-1787 στο χωριό Βυθκούκι, έξω από τη Μοσχόπολη, όπου ο πατέρας του Παναγιώτης Τάττης ασκούσε εμπόριο καπνού.

Είναι βεβαιωμένο από το σημειωματάριο, που αναφέρθηκε πριν⁹⁰, ότι ο πατέρας του Παναγιώτης πέθανε στις 3-12-1799 και άφησε χήρα τη σύζυγό του Ελένη, που πέθανε πολύ αργότερα, στις 4-1-1831. Η χήρα Ελένη έπρεπε ν' αναθρέψει τα δύο ορφανά της παιδιά, τον Χρήστο (που γεννήθηκε γύρω στα 1780-1785, και πέθανε νέος, στις 7 Φεβρουαρίου 1810, προφανώς κατά τις γνωστές διώξεις του Αλή πασά) και τον Κωνσταντίνο Π. Τάττη⁹¹, τον μετέπειτα Φιλικό.

Η παλιότερη γενιά των γονιών τους θα είχε ακόμα έντονους τους απόηχους του ξεριζωμού τους από τις απάνθρωπες εγκληματικές ενέργειες των Αλβανών στα 1769 με την καταστροφή της Μοσχόπολης και των περιχώρων που έσφριζαν από ελληνισμό. Γύρισαν πάλι στις εστίες τους αργότερα με σφιγμένη την ψυχή και ξανάρχισαν, όσοι επέζησαν, τις εργασίες τους.

Ο Κωνσταντίνος Π. Τάττης, έφηβος πια, βοηθούσε τον πατέρα του στη διακίνηση και εμπορία του καπνού και περιφερόταν τότε μαζί του και πότε μόνος, όταν μεγάλωσε αρκετά, στις δοσοληψίες του. Γι' αυτόν τον σκοπό, την προμήθεια του εμπορεύματος και τη μεταπώλησή του, ήταν αναγκαία τα ταξίδια όχι μόνο στις γειτονικές περιοχές, αλλά και στην Κορυτσά, το Δυο-

88. Δ. Σερεμέτης, «Ο φιλικός Κων. Τάττης», *ό.π.*, σ. 65 κ.ε.

89. *Ο.π.*, σ. 65.

90. *Ο.π.*, σ. 66 (φωτοτ. της πρώτης σελ. του «βιβλιαρίου» του Κων. Τάττη).

91. Σύμφωνα με τις χρονολογίες γέννησης των παιδιών εικάζεται ότι οι γονείς του Παναγιώτη θα γεννήθηκαν, περίπου, στα 1720 και θα τέλεσαν τους γάμους τους στα χρόνια 1750-1755. Τότε γεννήθηκε και ο Παναγιώτης και η Ελένη Τάττη. Έτσι, ο Παναγιώτης αυτός πέθανε (1799) σχετικά νέος, σε ηλικία 45-50 χρονών.

ράχιο, την Αυλώνα, τη Δυτική Μακεδονία, ύστερα στην Ανατολική και ακόμα στη «μεγάλη πόλη», τη Θεσσαλονίκη.

Και τότε τα ταξίδια αυτά ήταν πολύ πιο δύσκολα και επικίνδυνα. Κέρδιζε χρήματα, κάθε φορά και περισσότερα, και απέκτησε πολλούς γνωστούς και φίλους σε όλα τα μέρη. Έτσι, όταν οι πρώτοι Φιλικοί, όπως ο Ιωάννης Φαρμάκης, ο Δημ. Ηπίτης κ.λπ., περιηγούνταν τη Μακεδονία, είναι βέβαιο ότι διέκριναν στο νεανικό πρόσωπο του Κωνσταντίνου τον ατρόμητο και φλογερό πατριώτη, που είχε ήδη κερδίσει την εμπιστοσύνη όλων και την εκτίμησή τους για την τιμότητα και ευσυνειδησία του, αλλά και τη συνέπεια στις συναλλαγές, γι' αυτό και τον ξεχώριζαν και τον πρόβαλλαν. Ανάμεσα στους φίλους του ήταν και μέλη της οικογένειας Κανταντζόγλου, που ασφαλώς είχαν τη δυνατότητα να εκτιμήσουν τον χαρακτήρα του και την αξία του. Τους συνέδεε άλλωστε ακατάλυτος εθνικός δεσμός. Τις μέρες παραμονής τους στην πόλη, ύστερα από κοπιώδη και βασανιστικά ταξίδια, θα φιλοξενούνταν στους φίλους του αυτούς⁹². Φυσικά και για λόγους ασφαλείας και στοιχειώδους προστασίας τους αποφευγόταν η τήρηση κάθε σχετικού γραπτού στοιχείου.

Η προφορική όμως παράδοση θέλει ο Κωνσταντίνος Π. Τάττης να έχει σύζυγο την κόρη Κανταντζόγλου, του άρχοντα της πόλης⁹³. Και αυτό, σύμφωνα με το «σημειωματάριο», έγινε στις 26-9-1815.

Βέβαια, από όλους τους νεότερους που ακολουθούν αυτή την παράδοση εξιστορώντας την εποχή, όπως οι Αγ. Μεταλλινού, Α. Θεοδωρίδης, Κ. Τάττης κ.λπ.⁹⁴, δεν γίνεται καμιά διευκρίνιση για την κόρη τίνος Κανταντζόγλου πρόκειται. Έτσι, εμείς προς στιγμή στραφήκαμε προς την κόρη του Ι.Γ.Κ., την Αικατερίνη, που κάπως τα προσωπικά της στοιχεία (ηλικία, όνομα κ.λπ.) συνταίριαζαν με τον Κωνσταντίνο. Από την επαναδημοσίευση όμως από τον Ευ. Χεχίμογλου⁹⁵ κατά τα κύρια και βασικά της στοιχεία, της από 27-12-1815 διαθήκης του Ι.Γ.Κ., και την αξιολόγηση-ανάλυση του περιεχομένου της, όπως και από τις σαφείς επεξηγήσεις του Ιω. Ταγαράκη⁹⁶ για τον γάμο της Αικατερίνης, γύρω στα 1797-1799, με τον Γεώργιο Χαρίση και τους

92. Όπως το ίδιο είχε συμβεί με τον Κ. Οικονόμου, *ό.π.*, τ. Α', σ. 324.

93. Κων. Τάττης (εγγονός), «Το 1821 εν Θεσσαλονίκη. Ποιοι οι πρώτοι ήρωες και μάρτυρες», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον Ι'* (1934) 272. Αγ. Μεταλλινού, *ό.π.*, τ. Α', σσ. 25, 54, 70. Αντ. Θεοδωρίδης, *ό.π.*, σσ. 36, 75. Δ. Σερεμέτης, «Ο φιλικός Κων. Τάττης», *ό.π.*, σ. 79 κ.ε., και όλους τους εκεί αναφερόμενους συγγραφείς. Επίσης και Γ. Σταμπουλής, *Θεσσαλονίκη - Ευδαίμων Βαβυλών, συμπρωτεύουσα τριών αυτοκρατοριών*, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 99.

94. Βλ. προηγούμενη σημ. και Γ. Σταμπουλής, *ό.π.*, όπου αναγράφεται, όχι σωστά, ότι «παντρεύθηκε την κόρη του Λύσανδρου», που δεν εναρμονίζεται με τις χρονολογίες.

95. Ευ. Χεχίμογλου, *ό.π.*, σσ. 436, 440 κ.ε.

96. Ιω. Ταγαράκης, *ό.π.*, σσ. 53 σημ. 121, σ. 75.

άμεσους κατιόντες τους⁹⁷, προκύπτει ο αποκλεισμός του Κωνσταντίνου Τάττη ως γαμπρού του Ι.Γ.Κ.

Κατά συνέπεια, όπως και τότε (1983) παρατηρούσα⁹⁸, πρέπει ν' αναζητήσει κανείς την Αικατερίνη σύζυγο του Κωνσταντίνου Τάττη με τον γάμο της στις 26-9-1815 στο παραπλήσιο συγγενικό γένος των συνωνύμων εξαδέλφων του Ι.Γ.Κ., με προτίμηση προς τον Ιωάννη Πούλιου Καυταντζόγλου. Και προτάθηκε τότε αυτός ο περιορισμός, δηλαδή ότι η Αικατερίνη έπρεπε να είναι κόρη αυτού του Ιωάννη Π. Καυταντζόγλου, ακριβώς διότι δεν είχε αξιολογηθεί πλήρως το περιεχόμενο λογιστικού βιβλίου του 1792-1794 για τη συγκέντρωση του κοινοτικού χρέους, στο οποίο αναγράφονταν οι απόγονοι του Νικολάου Καυταντζόγλου, δηλαδή τα τρία παιδιά του Παύλος, Πέτρος και Ιωάννης⁹⁹.

Με την επικέντρωση του ενδιαφέροντος στο σημείο αυτό από τον Ευ. Χεκίμογλου¹⁰⁰, αξιολογήθηκε η καταγραφή τους στον κατάλογο του λογιστικού βιβλίου κι έτσι εμφανίστηκε σ' αυτό ως χρεώστης εισφοράς και ο Ιωάννης, ο υιός του Νικολάου, που ήταν πρώτος εξαδέλφος του Ι.Γ.Κ., σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν προηγουμένως. Αυτός κατέβαλε για εισφορά 1.000 γρόσια, ένα ποσό ικανοποιητικό, που αντιστοιχούσε στη μεσαία τουλάχιστο τάξη.

Ο άλλος πιθανός σύζυγός της είναι ο συνώνυμός τους πρωτεξάδελφος Ιωάννης, αλλά γιος αυτός του Πούλιου Καυταντζόγλου, όπως αναφέρθηκε πιο πριν· αυτός, όπως και ο πατέρας του, δεν καταγράφεται στον κατάλογο αυτό¹⁰¹.

Έτσι, για να συμφωνήσει κανείς και με την προφορική παράδοση, που θέλει την Αικατερίνη σύζυγο του Κωνσταντίνου Τάττη και συμφωνεί στο όνομα με την αντίστοιχη αναγραφή του «σημειωματαρίου» (βιβλιαρίου), πρέπει να επεκτείνει την επιλογή ως συζύγου του Κωνσταντίνου της κόρης του συγκεκριμένου Ιωάννη, δηλαδή ενός από τους δύο αυτούς τελευταίους, του Πούλιου ή του Νικολάου, που ήταν κι αυτοί «άρχοντες της πόλης» και ευκατάστατοι έμποροι, κοινωνικά προβεβλημένοι.

Στο πρόσωπό τους συνέτρεχαν όλες εκείνες οι αντικειμενικές και υποκειμενικές προϋποθέσεις, σύμφωνα άλλωστε με τις τότε επικρατούσες σκληρές για τους Έλληνες συνθήκες, για έναν ιερό ανάμεσά τους δεσμό (δηλαδή ανάμεσα στην Αικατερίνη και τον Κωνσταντίνο Τάττη).

97. Βλ. αμέσως προηγ.

98. Δ. Σερεμέτης, «Ο φιλικός Κων. Τάττης», *ό.π.*, σσ. 78-80.

99. Πρόκειται για το χαρακτηρισμένο ως «άτιτλο κατάστιχο» του Ιστορικού Αρχείου Μακεδονίας, του οποίου περιγραφή βρίσκεται στο έργο του Κ. Βακαλοπούλου, *Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στην Μακεδονία πριν και μετά το 1821*, Θεσσαλονίκη 1975, σσ. 22-23. Πρβλ. Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σ. 419.

100. Ευ. Χεκίμογλου, *ό.π.*, σσ. 411, 419.

101. *Ο.π.*, σ. 419.

Δυστυχώς η Αικατερίνη πέθανε (6-7-1826) πολύ νέα, ίσως μόλις 35-36 χρονών (αν γεννήθηκε γύρω στα 1790-1792), στο μέρος όπου είχαν καταφύγει με τα δύο μικρά τους παιδιά για ασφάλεια, το Μεγάροβο (30 Οκτωβρίου 1825). Δεν είχαν προλάβει δηλαδή να γιορτάσουν την αποφυλάκιση του Κωνσταντίνου και τη λύτρωσή του από τη σκληρή δοκιμασία με τη σύλληψή του (8-5-1821) στις Σέρρες¹⁰², περιοχή την οποία επισκεπτόταν τότε για τη διάδοση των ιδεών και την προώθηση των σκοπών της Φιλικής Εταιρείας και της Επανάστασης.

Ο Κωνσταντίνος, μετά από τόσα πλήγματα και τον θάνατο της Αικατερίνης (και των δύο άλλων συζύγων που πήρε διαδοχικά, προφανώς για την ανατροφή και επιμέλεια των ορφανών ανηλίκων του), αλλά και τον θάνατο της γριάς μητέρας του, της Ελένης χήρας του Παναγιώτη Τάττη (4-1-1831), ξεσήκωσε από το Μεγάροβο όλη την υπόλοιπη οικογένειά του με τα δύο μικρά του, τον Γιάννη και τον Στέφανο, και ήλθε στις 16-9-1832 για οριστική εγκατάσταση στη Θεσσαλονίκη¹⁰³. Προφανώς θα είχε προετοιμάσει τη μετακίνηση και υπελόγιζε ότι πήγαινε πια σε γνώριμο περιβάλλον. Οι συγγενείς και φίλοι του (Καυταντζόγλου κ.λπ.) θα έσπευσαν να τον βοηθήσουν στις πρώτες αυτές κινήσεις του.

Έτσι, ο Κωνσταντίνος άρχισε εκ νέου τις εργασίες του με επιτυχία στον τομέα του καπνεμπορίου. Πού εγκαταστάθηκε όμως αμέσως με την άφιξή του στη Θεσσαλονίκη, δεν είναι δυνατό, με βάση τις υπάρχουσες πηγές, να προσδιορισθεί. Πρέπει να προηγηθεί μικρή έρευνα, αν κατοίκησε ευθύς αμέσως με την οικογένειά του στο «αρχοντικό» σπίτι της οδού «Bakal» (;), στη συνοικία του Αγίου Αθανασίου, που μετονομάστηκε μετά την απελευθέρωση του 1912 σε οδό Βασ. Πέτρου και ύστερα Στρατ. Εξαδακτύλου, ή κάπου αλλού (αν ενοικίασε προσωρινά ή φιλοξενήθηκε, κατά τα έθιμα της εποχής).

Θετικότερη φαίνεται η πρώτη άποψη. Από την προετοιμασία, που προφανώς έκανε ο Κωνσταντίνος πριν έλθει, φαίνεται ότι είχε καταλήξει, ύστερα από διαπραγματεύσεις, στην αγορά αυτού του ακινήτου. Δεν μπορεί όμως να ομιλεί κανείς σήμερα με ασφάλεια για το εξής θέμα: αν, εκτός των «μαγαζιών», που αγόρασε γρήγορα στην περιοχή του Αγίου Μηνά (παλιά Μεγ. Αλεξάνδρου), όπου αποτέλεσαν ύστερα τη «Στόα Τάττη», αγόρασε και άλλο σπίτι για κατοικία, πριν τακτοποιηθεί στο «αρχοντικό». Σήμερα δεν ξέρει ακόμα κανείς πότε το αγόρασε αυτό. Το αγόρασε τότε αμέσως ή αργότερα, και πότε;

102. Για τη συμβολή του εκείνη και τις τιτάνιες προσπάθειες για συσπείρωση των Ελλήνων στον κοινό αγώνα για την αποτίναξη του ζυγού, βλ. πάλι Δ. Σερεμέτης, «Ο φιλικός Κων. Τάττης», ό.π., σσ. 66 (φωτ.), σσ. 82-83.

103. Έτσι, από την αναγραφή του «βιβλιαρίου» αποδεικνύεται λανθασμένη η είδηση για οριστική φυγή και εγκατάσταση της οικογένειας Τάττη στη Θεσσαλονίκη το έτος 1810, κατά τους διωγμούς του Αλή πασά (πρβλ. Δ. Σερεμέτης, ό.π., σσ. 66, 76).

Πάντως, όπως σημειώνεται και στο «βιβλιάριο»¹⁰⁴, η καταστροφή των μαγαζιών στις 29-8-1839 από μεγάλη πυρκαγιά, δεν ήταν ολοκληρωτική για την περιουσία του Κωνσταντίνου. Πολύ σύντομα, μετά την καταστροφή¹⁰⁵, τα κατασκεύασε πάλι, με δαπάνες του.

Όλη αυτή η κινητικότητα του στην κτηματαγορά δείχνει ότι είχε φέρει χρήματα μαζί του για να είναι άλλωστε σε θέση να κάνει τέτοιες αγορές και επισκευές. Έδειξε τη σαφή κατεύθυνσή του στην επένδυση των κεφαλαίων του σε ακίνητα, για διασφάλιση του ίδιου και των παιδιών του, μια καθαρή αστική συνήθεια, που ακολούθησε για πολύ χρόνο και ύστερα, παρότι ήταν έμπορος και θα χρειαζόταν να διακινεί ρευστό χρήμα.

Με την οριστική εγκατάστασή του στη Θεσσαλονίκη επανήλθε στην οικογένειά του ο Κωνσταντίνος Τάττης και συνειδητοποίησε ότι έπρεπε να συμβιβασθεί με τη νέα πραγματική κατάσταση, που σήμαινε υποταγή στο πεπρωμένο και αναμονή για νέους εθνικούς αγώνες με στόχο την απελευθέρωση και των άλλων υποδούλων. Ύστερα από τους βασανισμούς και τις δοκιμασίες του '21 δεν άντεχε πια για νέους εθνικούς ξεσηκωμούς, που προϋπέθεταν τεράστια προετοιμασία.

Δεν εμφανίζεται σε καμιά πηγή κάποια κίνησή του επαναστατική, ούτε και στην περίοδο της νέας επανάστασης του 1854. Ασφαλώς θα υπήρχαν πάντα προβλήματα και ο φόβος των Τούρκων, που τον υποψιάζονταν και θα τον κατασκόπευαν. Εμφανίζεται μόνο ως ένας φιλήσυχος ίσως και φιλόθρησκος νοικοκύρης, σύμφωνα με μια μαρτυρία του εγγονού του Κωνσταντίνου Στ. Τάττη (1860-1926)¹⁰⁶, που σημειώνει ότι ο παππούς του διατελούσε επίτροπος του ναού του αγίου Μηνά για μια συνεχή δωδεκαετία, που συμπίπτει με τα χρόνια 1847-1860, και φαίνεται βοήθησε πολύ στο έργο της επανοικοδόμησης της εκκλησίας (1848)¹⁰⁷. Τότε βέβαια είχε ξανακτίσει, κατά το «σημειωματάριό» του¹⁰⁸, και όλα τα καταστήματά του που είχαν καεί.

Έζησε με την πικρία που του δημιουργούσε ο απόηχος της αποτυχημένης επανάστασης του 1854 και του θανάτου του μεγάλου γιου του Ιωάννη (23-11-1855), γύρω στα 35 του, άγνωστο αν από συμμετοχή του στο επαναστατικό

104. Ο.π., σσ. 66 (φωτοτ.), 85.

105. Η πυρκαγιά αυτή στη Θεσσαλονίκη ήταν ιδιαίτερα μεγάλη, γιατί από αυτή καταστράφηκε η εκκλησία του Αγίου Μηνά, που είχε αρχικά οικοδομηθεί και εγκαινιασθεί στις 30-6-1806 και επανοικοδομήθηκε το 1848 επί μητροπολίτη Ιερωνύμου. Τότε κήκε και όλη η γύρω περιοχή. (Βλ. Κων. Τάττης (εγγονός), «Ιστορικοί σημειώσεις περί Θεσσαλονίκης», *Γρηγόριος Παλαμάς Β'* (1918) 523 σημ. 1, και αρκετές ειδήσεις για τον Άγιο Μηνά Θεσσαλονίκης στο άρθρο του Ευ. Χεκίμογλου, «Γνωστά μετόχια κι ο Άγιος Μηνάς», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 28-6-1992, σ. 28). Επίσης Μ. Καμπούρη-Βαμβούκου, *ό.π.*, σσ. 13-32.

106. Κων. Τάττης (εγγονός), *ό.π.*, σ. 522.

107. Ο.π.

108. Δ. Σεφεμέτης, *ό.π.*, σσ. 66, 85.

κίνημα των χρόνων εκείνων. Πέθανε στις 24-6-1864, αφού είχε προλάβει να ιδεί τον άλλο γιο του Στέφανο μνηστευμένο με την Καλλιόπη Βέδα και τα εγγόνια του από αυτούς: τον Κωνσταντίνο (1860) και την Ελένη (1863). Εκείνο όμως που θα τον έκανε περήφανο και ικανοποιημένο ήταν η έντονη δράση και συμμετοχή του γιου του αυτού (του Στέφανου) στους εθνικούς αγώνες και η αναγνώριση και προβολή του από την ελληνική κοινωνία.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Γ. ΣΕΡΕΜΕΤΗΣ

SUMMARY

Dimitris Seremetis, *Ioannis D. Kaftandzoglou (1748-1818) and Konstandinos P. Tattis (1787-1864)*.

The writer seeks to collect all the available data relating to two historic Thessaloniki families, those of Ioannis Kaftandzoglou and Konstandinos Tattis, and, by comparing and assessing both families together, to trace in detail their descendants to the present day with plentiful biographical and genealogical data gleaned from the sources.

He thus analyses their role in society and their contribution to the national struggles, which was particularly valuable in the nineteenth century.